

Grundläggande kompetensmål för utryckningsförare



11:7 Särskild försiktighet

11:8 Andras säkerhet

Nå
Målet!

2:1 Omsorg, varsamhet & hänsyn

Det här dokumentet är framtaget gemensamt av Räddningsverket, Arbetsmiljöverket, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen och Vägverket. Texten innehåller inga nya regler men konkretiserar vad som enligt dessa myndigheter behöver ingå i utryckningsförarnas kompetens för att de ska kunna utföra sitt uppdrag på ett säkert sätt.

Titel: Grundläggande kompetensmål för utryckningsförare

Utgivningsdatum: 2008-01

Utgivare: Vägverket

Kontaktperson: Hans G Holmen Sted

Layout omslag: Ateljén, Vägverket

Montage omslag: Fredrik Nilsson

Tryck: Vägverket

ISSN: 1401-9612

Distributör: Vägverket

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
1.1	Bakgrund.....	1
1.2	Mål och syfte.....	1
1.3	Genomförande av kompetensmål.....	1
2	Pedagogik – Kunskaps- och färdighetsnivåer.....	3
3	Kompetensområden.....	4
3.1	Trafikförfattning.....	4
3.2	Yrkesrollen och Nollvisionen.....	5
3.3	Trafikpsykologi.....	6
3.4	Arbetsmiljölagstiftning och interna föreskrifter.....	7
3.5	Fordonsvård.....	8
3.6	Körning i olika angelägenhetsgrader.....	9
3.7	Körning under olika förhållanden.....	10

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Att köra under utryckning ställer stora krav på utryckningsförarens körprestation och omdöme. Sverige är ett land där förutsättningarna för utryckningskörning varierar och de ökade riskerna som utryckningsförare, passagerare och andra trafikanter utsätts för är mycket komplexa till sin natur. Detta gör det svårt att förutsäga när, var och hur de kommer att uppträda. Trots detta kan riskerna gå att minska med hjälp av medveten kompetensutveckling.

Kännetecknande för goda utryckningsförare är att de inte bara kan manövrera sitt fordon bättre än normalförare utan också förstår, värdesätter och accepterar de värderingar som gäller för god, effektiv och säker utryckningskörning.

Mot bakgrund av detta resonemang har representanter från Arbetsmiljöverket, Räddningsverket, Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen och Vägverket tillsammans utarbetat förslag på grundläggande kompetensmål för utryckningsförare. Ambitionen är att ge tydliga incitament för utbildare och blåljusorganisationer att så långt det är möjligt säkerställa att svenska blåljusförare har god förarkompetens vid utryckningskörning. Detta arbete är en viktig del i strävan att uppnå Nollvisionen och en god arbetsmiljö. Utgångspunkten är det systematiska arbetsmiljöarbetet och kvalitetsarbetet, individens erfarenheter samt de behov som kan förväntas uppstå på grund av dessa faktorer

1.2 Mål och syfte

Kompetensmålen syftar till att göra det tydligt att förarkompetens vid utryckningskörning inte bara handlar om god körförmåga utan även kräver breda kunskaper och färdigheter inom andra områden. I detta ligger även att såväl organisationer som enskilda individer utvecklar och kontinuerligt kvalitetssäkrar de värderingar som gäller för god, effektiv och säker utryckningskörning.

Dokumentet är tänkt att ge vägledning för vilken grundläggande kompetens det är viktigt att utryckningsförare uppvisar innan de kör i trängande fall. De kompetenser som specificeras i dokumentet antas minimera risken för olyckor i samband med utryckningskörning.

Kompetensmålen ska vidare utgöra ett ramverk till dem som arbetar med utbildning för utryckningsförare. Syftet är att möjliggöra att en minsta gemensamma kompetensbas karaktäriserar utryckningsförare i Sveriges samtliga blåljusorganisationer. Viktigt att poängtera är att dokumentet inte reglerar eller förordar specifika utbildningsformer eller metoder, utan förutsätter att utbildaren har och kan tillämpa god pedagogisk kunnskap.

1.3 Genomförande av kompetensmål

De beskrivna kompetenserna bör uppnås i den takt och omfattning som är lämplig med hänsyn till de lokala förhållandena och till att målet är ökad trafiksäkerhet och bättre arbetsmiljö. Detta omfattar flera grupper eftersom riskerna vid körning i trängande fall ökar för såväl utryckningsförare som för eventuella övriga personer i och omkring fordonet.

Det är varje arbetsgivares ansvar att säkerställa en god arbetsmiljö och att se till att arbetstagaren har nödvändig utbildning och kompetens för uppgiften. I detta är det viktigt att ta hänsyn till de lokala förhållanden som råder på arbetsplatsen och att göra dessa överväganden i samråd med personalorganisationer eller skyddsombud. Anpassning till lokala förhållanden, såsom till exempel uppgiftens art, väg- och trafiksituation, fordonstyp och anställningsform kan både innebära att kompetensmålen lämpligen kompletteras men också att vissa delar inte är tillämpliga fullt ut. Det är

till exempel rimligt att anta att förhållanden såsom patientsäkerhet och inryckningskörning inkluderas, samtidigt som det inte alltid kan förutsättas att samtliga utryckningsförare själva utför fordonsvård.

2 Pedagogik – Kunskaps- och färdighetsnivåer

I det här dokumentet används en modell för att särskilja och nivå-sätta kunskaper och färdigheter. Nivåerna på kompetensmålen har satts utifrån ambitionen att säkerställa en minsta gemensamma kompetensbas innan respektive utryckningsförare kör i trängande fall.

Den förmåga som de enskilda deltagarna utför sina arbetsuppgifter med, beror på hur de utvecklat kunskaper och färdigheter före, under och efter kompetensutveckling. Till detta kan läggas utvecklade egenskaper som förståelse, anpassning, kreativitet och självständighet. Detta innebär naturligtvis att högre kompetensnivåer uppnås med erfarenhet. Men lång erfarenhet kan inte enskilt utgöra ett kriterium för att en person uppfyller kraven som ställs på en god utryckningsförare. På samma sätt som erfarenheten kan befästa goda egenskaper och kompetenser så kan erfarenheten även befästa sämre egenskaper och kompetenser. Metoder för att bedöma utryckningsförare och säkerställa att de uppfyller kompetensmålen redovisas inte i detta dokument.

Med **kunskaper** (veta) menas att aktivt kunna använda sina kunskaper muntligt eller skriftligt.

Med **färdigheter** (kunna) menas att utföra handlingar som är möjliga att i verklig mening förutse och planera.

I tabellerna nedan är det de gulmarkerade kunskaps- och färdighetsnivåerna som normalt går att arbeta mot och uppnå i formella utbildningssammanhang. De gråmarkerade kunskaps- och färdighetsnivåerna ligger utanför den formella utbildningssituationen.

KUNSKAPSNIVÅER – ATT VETA			
Nivå	Namn	Beskrivning	Exempel på aktiva verb
Kreativ	Kreativ kunskap	Att kunna omsätta och tillämpa kunskaper inom ett annat område	Är mycket förtrogen med och kan utveckla
K3	Förtrogenhetskunskap	Att kunna omsätta och använda kunskapen i olika komplexa sammanhang, där inte alla parametrar är givna	Värderar, bedömer samt är förtrogen med och kan omsätta
K2	Regelbaserad kunskap	Att kunna använda kunskaperna i visst sammanhang/given situation	Förstår, redogör och förklarar
K1	Faktakunskap	Att kunna återge fakta	Räknar upp
I	Information	Att med sinnena registrera	Känner igen

FÄRDIGHETSNIVÅER – ATT KUNNA			
Nivå	Namn	Beskrivning	Exempel på aktiva verb
Rutinerad	Rutinerad färdighet	Kan hantera komplexa situationer	Behärskar
F3	Förtrogen färdighet	Utför självständigt under realistiska betingelser	Bemästrar
F2	Grundläggande färdighet	Utför utan handledning i enkla konkreta situationer	Utför själv
F1	Basal färdighet	Utför med handledning och hjälp i enkla och konkreta situationer	Utför med stöd
Tar	Trial and Error	Prova och chansa	Testar

3 Kompetensområden

Det är viktigt att utryckningsförare behärskar nedanstående kompetensområden innan de självständigt framför utryckningsfordon i trängande fall.

3.1 Trafikförfattning

För utryckningsförare med behörighet att köra i trängande fall krävs goda trafikfärdigheter. För att uppnå hög trafiksäkerhet krävs förståelse för hur lagar, förordningar och föreskrifter reglerar utryckningskörning.

Innan utryckningsförare kör i trängande fall är det viktigt att de behärskar följande:

Förståelse för/känna till (K1)

- hur lagar, förordningar och föreskrifter hänger samman och styr verksamheten
- Trafikbrottslagens huvudprinciper

Förtrogen med och kan omsätta (K3)

- grundreglerna i Trafikförordningen 2 kap § 1
- undantagsbestämmelser i Trafikförordningen 11 kap

Tillämpa under realistiska betingelser (F3)

- grundreglerna i Trafikförordningen 2 kap § 1 under utryckningskörning i olika komplexa sammanhang
- undantagsbestämmelser i Trafikförordningen 11 kap under utryckningskörning i olika komplexa sammanhang

Områden/innehåll:

- Trafikförordningen 2 kap § 1 och 11 kap. och i övrigt i tillämpliga delar
- Trafikbrottslagen
- Vägmärkesförordningen
- Praktik och handledning

3.2 Yrkesrollen och Nollvisionen

Utryckningsförare har fått förtroendet låta bli att följa vissa föreskrifter under förutsättning att de iakttar särskild försiktighet. I rollen som utryckningsförare värderas alltid körbeteendet av omgivningen. Det är därför viktigt att utryckningsförare agerar i Nollvisionens anda och har förståelse för och anpassar sig efter hastighet, riskfaktorerna, tidsvinstteorin, konsekvenser av hastigheter och det plötsliga stoppet. Till detta tillkommer kunskap om och insikt i effekterna av alkohol, droger och trötthet.

Innan utryckningsförare kör i trängande fall är det viktigt att de behärskar följande:

Insikt om och förståelse för (K1)

- *Nollvisionen och hur den påverkar utryckningsföraren i yrkesrollen*

Förstå och förklara (K2)

- *vilka krav samhället har på utryckningsförare och hur kraven påverkar förarna.*
- *hur grupp- och organisationstryck påverkar förarbeteendet och därigenom andras säkerhet*
- *tidsvinstteorins risker och vinster*
- *hur alkohol, droger och trötthet påverkar föraren*
- *konsekvenser vid det plötsliga stoppet*
- *hur olika skyddsutrustningar fungerar och hur de samverkar*
- *vikten av att använda den skyddsanordning och utrustning som är föreskriven för fordonet, till exempel säkerhetsbälte och motorcykelhjälm.*

Tillämpa i enkla konkreta situationer (F2)

- *tidsvinstteorin i praktiken*

Områden/innehåll:

- Moral och etik
- Formella och informella påverkansfaktorer
- Alkohol, droger och trötthet
- Tidsvinstteorin
- Krockvåld
- Praktik och handledning

3.3 Trafikpsykologi

I rollen som uttryckningsförare finns många faktorer att ta hänsyn till vid samspelet med andra trafikanter. Härvid är det viktigt att uttryckningsföraren har god förståelse för hur man själv och andra uppträder och reagerar i olika trafiksituationer samt har förståelse för hur det egna beteendet påverkar andras och egen säkerhet.

Innan uttryckningsförare kör i trängande fall är det viktigt att de behärskar följande:

Kunna förstå och förklara (K2)

- *hur olika faktorer påverkar den psykiska arbetsmiljön*
- *hur individers personliga egenskaper påverkar deras beteende i trafiken*
- *hur individers sinnesstämning påverkar bilkörningen*
- *olyckshöjande och olycksreducerande trafiksituationer och trafikmiljöer*

Tillämpa (F2)

- *stressreducerande aktiviteter och tekniker i sin vardag.*

Områden/innehåll:

- Trafikmiljöers utformning
- Personlighet och förarbeteende
- Påverkan på förarbeteendet av sinnesstämning och yttre påverkan
- Unga och gamla förare i trafiken
- Stresshantering
- Trötthet och fysisk status
- Praktik och handledning

3.4 Arbetsmiljölagstiftning och interna föreskrifter

Utöver lagar, författningar och förordningar kan respektive arbetsgivare besluta om interna föreskrifter för sin verksamhet. Dessa ger alltså utryckningsföraren ytterligare regler att följa i sitt arbete.

Arbetsmiljö är ett område där arbetsgivaren har huvudansvaret enligt arbetsmiljölagen. Arbetsgivaren är ansvarig för att en riskbedömning görs. På arbetsplatsen pågår ständigt en process, som syftar till att göra den mobila arbetsplatsen så säker som möjligt. Det är viktigt att utryckningsföraren är delaktig i denna process. Det är också viktigt att man inriktar sig på förebyggande arbete genom att identifiera och reducera risker samt förstärka faktorer som höjer säkerheten vid utryckningskörning.

Innan utryckningsförare kör i trängande fall är det viktigt att de behärskar följande:

Kunna förstå och förklara (K2)

- *interna föreskrifter och hur dessa påverkar trafiksäkerheten i praktiken*
- *hur det systematiska arbetsmiljöarbetet genomförs och hur det påverkar trafiksäkerheten på arbetsplatsen*
- *vikten av korrekt arbetskläder*

Tillämpa under realistiska betingelser (F3)

- *interna föreskrifter under framförande av utryckningsfordon.*
- *rätt arbetskläder med hänsyn till situation*
- *ifyllande av incident- och olycksrapport*
- *anmälan om arbetskada och tillbud till Arbetsmiljöverket*

Områden/innehåll:

- Systematiskt arbetsmiljöarbete
- Trafiksäkerhetspolicy
- Incident- och olycksrapportering
- Interna föreskrifter (till exempel Rikspolisstyrelsens författningssamling)
- Arbetsmiljölagen med tillämpliga föreskrifter
- Praktik och handledning
- Belastningsergonomi

3.5 Fordonsvård

Eftersom fordonet är ett viktigt verktyg för utryckningsföraren så ställer det krav på att föraren kan utföra regelbunden fordonsvård och kontroll av fordonet samt utföra enklare reparationer.

Innan utryckningsförare kör i trängande fall är det viktigt att de behärskar följande:

Kunna förstå och förklara (K2)

- varför man utför säkerhetskontroll och fordonsvård
- vikten av ett välvårdat fordon.

Tillämpa i enkla konkreta situationer (F2)

- utöva säkerhetstillsyn och regelbunden tillsyn
- kunna utföra enklare reparationer som är kopplade till säkerhetstillsyn och regelbunden tillsyn.

Områden/innehåll:

- Säkerhetskontroll enligt de lokala föreskrifter som finns
- Tillsyn före, under och efter körning enligt de lokala föreskrifter som finns
- Enklare felsökning, byta glödlampa, säkringar och torkarblad, kontrollera nivåer och fylla på vätskor
- Hantering av rengöringsmedel och tvättanläggning
- Praktik och handledning

3.6 Körning i olika angelägenhetsgrader

En utryckningsförare måste kunna manövrera sitt fordon i många olika situationer, allt ifrån trånga garage och tät stadstrafik till utryckning på motorväg. Det är därför viktigt att utryckningsföraren har kunskaper och färdigheter i att värdera olika trafiksituationer och utifrån detta framföra sitt fordon på ett trafiksäkert sätt.

Innan utryckningsförare kör i trängande fall är det viktigt att de behärskar följande:

Kunna förstå och förklara (K2)

- vikten av att ha en riktig körställning och att använda bälte
- sitt fordonens köregenskaper och hur det påverkar den egna körningen
- hur hastigheten, naturlagar, fordonsvikter och last påverkar fordonet

Under realistiska betingelser kunna (F3)

- ställa in en riktig körställning
- värdera sin egen förmåga som förare i olika situationer
- anpassa och maximera sin körning efter uppdragets art, uppkomna trafiksituationer, trafikmiljöer, väderleks- och dygnsförhållanden och egen förmåga, utan att trafikfarliga situationer uppstår
- manövrera sitt fordon i trånga passager

Områden/innehåll:

- Körställning
- Tekniska stödsystem
- Fordons framdrivningssätt, överstyrning, understyrning
- Däck
- Vikter, last och lastsäkring
- Antispinnsystem
- Bromsundanmanöver; hög och låg fart
- Omkörningsteknik
- Körning vid olika siktförhållanden
- Uppställning på händelseplats och olycksplats
- Larmanordningar, användning och verkan under utryckning
- Framgång och riskrelaterade faktorer
- Fordonsplacering, kurvteknik
- Körning på olika underlag
- Naturlagarna
- Fordonsvikter och laster
- Landsvägskörning, körning i tätort, omkörning, hastighetsanpassning
- Manövergård
- Praktik och handledning

3.7 Körning under olika förhållanden

Utryckningsföraren måste kunna köra i alla olika typer av väder, vilket kräver att de har utbildning för att kunna köra på skiftande underlag. Det är därför viktigt att utryckningsförare har kunskaper om och färdigheter i hur fordon uppträder och hur man som förare i första hand undviker och i andra hand kan hantera situationer som uppstår i halt väglag.

Innan utryckningsförare kör i trängande fall är det viktigt att de behärskar följande

Känna till (I/K1)

- *vinterdäcks utformning och egenskaper*

Kunna förstå, förklara (K2)

- *årstidernas påverkan på väglaget*
- *hur fordonets köregenskaper påverkas i halt väglag, med olika drivsystem*
- *hur bromssträckans längd påverkas av olika underlag såsom snö, is, grus och vatten*

Under realistiska betingelser kunna (F3)

- *köra på ett sådant sätt att man inte riskerar att få sladd¹*
- *kontrollera och upphäva en sladd*
- *bromsa och göra undanmanöver*

Områden/innehåll:

- Teori, grunder i körning på halt väglag
- Teori, fordons köregenskaper
- Körställning
- Bromsteknik, bromsning i olika situationer
- Körning med typfordonen
- Sladdövningar
- Undanmanöverövningar
- Praktik och handledning

¹ Det är viktigt att utbilda på det typfordon som utryckningsföraren kör i vardagen.



Vägverket

781 87 Borlänge

www.vv.se vagverket@vv.se

Telefon: 0771-119 119. Texttelefon: 0243-750 90. Fax: 0243-758 25.



Vägverket